

Průvodce po geologických zajímavostech kraje Vysočina – Recenze

A guide to geological objects of interest of the Vysočina region – Review

JAN JURÁČEK

Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Kotlářská 2, Brno, CZ – 611 37; e-mail: jan.juracek@seznam.cz

Abstract: The Vysočina Museum in cooperation with the Institute of Geosciences, Faculty of Science, Masaryk University, subsidised by the Vysočina Region, published a new book about geological objects of interest of the Vysočina Region in 2008. Readers are acquainted with the geological progress and structure of this area in the introductory chapters and then 45 geological places are described in detail with coloured maps and photos, explanations of scientific terms and also short summaries in English. The guide was completed with an index and comprehensive list of references. It will be helpful for every person interested in geological sciences, tourists and nature lovers.

Key words: The Vysočina Region, geology, guide, review

Muzeum Vysočiny Jihlava vydalo ve spolupráci s Ústavem geologických věd Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity za finanční podpory Kraje Vysočina v loňském roce publikaci „Průvodce po geologických zajímavostech kraje Vysočina“ autorů RNDr. Václava Vávry, Ph. D., doc. RNDr. Jindřicha Štelccla, CSc. a RNDr. Karla Malého, Ph. D. v rámci „Edice Vysočiny“.

V úvodních kapitolách se čtenář dozví všeobecné informace o geologickém vývoji a stavbě území kraje Vysočina. Dále následuje výčet 45 abecedně řazených vybraných lokalit s podrobnou charakteristikou (stručně také v angličtině), barevnými mapkami, fotografiemi a vysvětlivkami odborných pojmů.

V knize však najdeme některé nepřesnosti. Český masiv není nejvýhodnějším zbytkem variského horstva, nýbrž Svatokřížské hory v Polsku; v západních Čechách doznívají projevy vulkanismu až do současné doby; počátky formování současné říční sítě na Vysočině můžeme řadit již na přelom pliocén/pleistocén. Podle platného regionálně-geologického členění (Chlupáč, Štorch 1992) náleží dříve vymezované šumavské moldanubikum dohromady s českým moldanubikem pod společnou jednotku moldanubikum Šumavy a jižních Čech. Strážecké moldanubikum není na západě vymezeno centrálním moldanubickým masivem, ale přibyslavským hlubinným zlomem (západně od zlomu se nachází moldanubikum Šumavy a jižních Čech), z čehož vyplývá, že většina území Havlíčkobrodské pahorkatiny není budována horninami strážeckého moldanubika. Moldanubický pluton nelze označit za morfostrukturu, jestliže pojmem morfostruktura označujeme takovou část zemské kůry vymezenou na základě současných i fosilních a pohřbených tvarů georeliéfu a rozšíření mladých (hlavně neogenních a kvartérních) usazenin. Jeho vliv na utváření georeliéfu lze pozorovat pouze částečně. Česká křídová pánev (nikoliv tabule) je tvořena svrchnokřídovými sedimenty, k transgresi nedošlo ve spodní křídě. Rozsáhlejší pokryvy neogenních sedimentů se vyskytují také na rozvodí Sázavy a Želivky jižně a jihozápadně od Ledče nad Sázavou. Mezi významné čtvrtohorní sedimenty Českomoravské vrchoviny mimo fluvialních a eolických patří také tzv. svahové sedimenty (např. deluviální, deluviofluvialní,

deluvioeolické), méně i organické (např. v okolí dnešního rybníka Velké Dářko).

Při popisu jednotlivých lokalit jsou na mnoha místech nepřesně popisovány skalní tvary. Rozlišujeme efemerní mikroformy v rozsahu cm², střední mikroformy v m², malé mezofomy do 100 m², střední mezofomy do 10 000 m² a velké mezofomy 0,1–10 km². Mrazový srub se na svahu vždy vyskytuje s kryoplanační terasou. Pokud dojde ke spojení kryoplanačních teras, vznikají skalní hradby až izolované skály (ty však vznikly i prostým obnažením podloží erozně-denudačními pochody např. v údolí Sázavy u Stříbrných Hor, zejména na svazích orientovaných k severu až severovýchodu). Voštiny vznikly působením především chemického, méně fyzikálního zvětrávání; názor, že vznikly větrnou abrazí, byl již opuštěn. Na fotografiích mnoha skal jsou patrné pseudoškrapy. Pojmy „kamenná stáda“ a „hranáčové haldy“ (máme suťové kužele nebo úpatní haldy) nejsou v publikaci vysvětleny. Nezaměňujeme termín „kamenný proud“, kdy nakupená suť tvoří od báze skály ve směru po svahu „proud“ s pojmem „kamenné moře“ tvořené suťovým polem o ploše až několika set m².

Hlava mamuta vytesaná v hornině u lokality Rozštípená skála náleží mezi umělecké tvary georeliéfu. Lom Pohled se nenachází v moravském moldanubiku, ale v moldanubiku Šumavy a jižních Čech. Na Čertově hrádku na Rohozné jsou patrné pouze náznaky mikroexfoliace, nejedná se o exfoliační klenby. Pekelská štola u Stříbrných Hor je rovněž významná výskytem nemetamorfovaných slepenců. Foliace je podstatným znakem kromě metamorfitů také pro zpevněné sedimenty.

I přes nedostatky se kniha doplněná rejstříkem a obsáhlým seznamem použité literatury stane dobrým průvodcem po geologických zvláštlostech Vysočiny všem zájemcům o geologické vědy, turistům i milovníkům přírody.

LITERATURA

CHLUPÁČ I., ŠTORCH P. [eds.] (1992): Regionálně geologické dělení Českého masívu na území České republiky. – Časopis pro mineralogii a geologii, 37 (4): 257–276.

